

Theater

REPORTAGE THE DAMNED

Van Hove loves Visconti

Er zit geen masterplan achter, maar Ivo van Hove (1958) weet Luchino Visconti (1906-1976) nogal eens te vinden. In 2008 encenseert hij *Rocco en zijn broers* bij Toneelgroep Amsterdam, in 2011 *Ludwig II* bij de Münchner Kammerspiele. Na *The Damned* is *Osessione* aan de beurt, een TA-coproductie met The

Barbican in Londen, met Jude Law in de hoofdrol. Van Hove: 'Meer en meer ontdek ik wat een fenomenaal kunstenaar Luchino Visconti was. En hoe elke film opnieuw een thema uitslijpt op een manier die nooit alleen maar een historisch-anekdotische is, altijd veel je de diepe mythologische lagen eronder.'

Er zijn van die dingen die een regisseur niet kan weigeren. Dus opende Ivo van Hove gisteravond Festival d'Avignon als gast van Comédie-Française.

Door Karin Veraart

Frisse wind

“Deze mythische politieke plek is van grote intimiteit gebleden. Dat was echt een ontdekking voor mij”

De voorstelling De hele dag al wapperen de ontelbare theateraffiches vrolijk in de wind. Het kan goed waaien in Avignon en de temperatuur van ruim 30 graden Celsius lijdt er verder niet onder, maar de plakaten van al die voorstellingen nemen een vlucht door de stad, losgerukt van muren, paaltjes, hekken en alles waaraan je nog meer een aankondiging kunt bevestigen. Regisseur Ivo van Hove en zijn artistieke ploeg hebben er rekening mee gehouden: op het Cour d'honneur du Palais des Papes kan die wind raar vallen en het zal ze niet gebeuren dat het decor verwaait woensdag. Want dat is de dag dat op dit erepodium *The Damned* in première gaat, Van Hoves gastregie bij de Comédie-Française waarmee het Festival d'Avignon (de zeventigste editie) officieel opent.

Het sein ook waarop het bescheiden Zuid-Franse stadje aan de Rhône (ongeveer 90 duizend inwoners) traditiegetrouw verandert in één groot openluchttheater. Naast het officiële Festival, met zo'n driehonderd voorstellingen, is Avignon bovendien het decor voor het minder officiële festival Off, met nog eens honderd verschillende locaties en een bulk aan bezoekers.

Tweeduizend man dromt op de openingsavond samen voor de poort van het imponerende Palais des Papes. *The Damned* is tien dagen te zien in Avignon – uitzonderlijk lang voor een opening – en inmiddels uitverkocht. Het publiek speelt het programmaboekje: Ivo van Hove, artistiek directeur van Toneelgroep Amsterdam regisseert de Comédie-Française, maar het scenario van Luchino Visconti. Dat spreekt aan, Van Hove en zijn team beleven momenteel internationale successen en de Comédie-Française, dat is toch sinds 1680 een voorname dame.

Ennaal, binnen in de immense ruimte die de cour van het pauselijk paleis is, zie je vanaf de tribune direct de strakke hand van scenograaf Jan Versweyeld. Links op de speelvlak een trits kapfels en een rij bedden, in het midden een groot oranjeleurig vlak, rechts in strenge slagorde: doodsiksten. Tegen de achterwand staat een

groot videoscherm. De hoge muren zijn ongemoeid gelaten, maar maken op imposante manier deel uit van het decor. Dit gebouw, waar in de 14de eeuw menige machtsstrijd wreed werd uitgevochten, is bedoeld om te imponeren en de makers hebben fraai gebruik gemaakt van die historische context; zoals ook inhoudelijk verleden en heden elkaar spiegelen. De zons is ondergegaan en met een onheilspekkende soundscape van Eric Sleichim begint het.

In *The Damned* zien we hoe een invloedrijke familie aan een interne machtsstrijd ten ondergaat in een periode waarin het fascisme sluw om zich heen grijpt. Dit gegeven, uit het script van de Italiaanse cineast Visconti wordt bij Van Hove, met respect voor dat origineel, een tijlzoze voorstelling over macht, liefde en loofheid en een wereld waarin extremisme kan ontkiemen om uiteindelijk ontzettend vormen aan te nemen.

Met afwisselend fysiek en ingetogen spel weten de Franse acteurs goed raad met hun materiaal. Zo is Eric Génovèse een manipulator van klasse, Christophe Montepine de gedroomde logeslagen zoon Martin en Elsa Leprieu bijna bloedstollend als machtswellustige vrouw en moeder – om er maar een paar te noemen. Tal Yarden haalt ze dichtbij met zijn videokunst, vervormt en vernieuwvalligt ze en overbrugt afstand tussen spelers onderling en spelers en het publiek. Dat laatste blijft bedusd achter na een gewelddadige slotscene. De wind loeit. En dan barst het applaus los.

Onder de gotische bogen 'backstage' is de sfeer na afloop een beetje hyper. Het loopt inmiddels tegen half twee 's nachts. In provisorisch opgetrokken kledkamers ontmoeten de acteurs zich van schimk. De regisseur wordt het publiek was doodsit gedurende de voorstelling en ging staan bij het applaus. Het is allemaal nog te vers en te vroeg om definitief iets te zeggen over de ontvangst, maar toch. 'Supertrots. Ik geloof dat we keer op keer de juiste beslissing hebben genomen in deze productie. Soms heb je dat. En deze mythische, politieke plek is er ook een van grote intimiteit gebleden. Dat was echt een ontdekking voor mij.

Wat vooraf ging

In Van Hoves kantoor achter de Stadsschouwburg Amsterdam, ruim een week eerder, praten we over hoe het zo gekomen is. De Comédie-Française, heeft toch het imago van een hiërarchisch, hermetisch, traditioneel instituut? Veel Franse poeha en tamelijk stijfjes? Ook Ivo van Hove had zo zijn vooroordelen, besaamt hij grif. De uitnodiging om te komen regisseren, daar heb je het al, die kwam per brief. Wie krijgt er heden ten dage nog een brief? Hij vergat heel die brief. Maar de Comédie hield aan en schreef nog een keer. Of hij iets met hen wilde maken voor de ereplek in Avignon. Oef! Er zijn van die dingen die je niet kunt weigeren. Als je als regisseur geen Shakespears wilt regisseren, moet je nog eens achter de oren krabben en afvragen waarom je dit vak hebt gekozen. Het Palais des Papes valt in eenzelfde categorie. Dat wil je gedaan hebben, daar wil je gestaan hebben. Ik zei meteen ja.

O MACT, GELD EN FASCISME IN THE DAMNED

Onbedoeld vertoont *The Damned* (1969) parallelen met deze tijd. Visconti zo ont in op de familie Von Essenbeck, Duitse staalmagnaten, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog.

De Von Essenbecks (losjes geïnspireerd op de Krupp-dynastie uit Essen) zijn een disfunctionele familie: ze staan elkaar eerder naar het leven dan dat er sprake is van liefde tussen de leden. Iedereen is daarbij gericht op macht, over elkaar en over het imperium, en terwijl de oorlog nadert aarzelt niemand het extremistische gedachtegoed van het nationaal-socialisme te omarmen

wanneer dat zo uitkomt. Van Hove: 'Het gaat er mij uiteraard niet om het verhaal van de opkomst van het nazisme te regisseren. Wat ik wil laten zien is, ten eerste: de giftige alliantie die een economische macht om puur opportunistische redenen aangaat met een fout regime, waar het verder op geen enkele manier achter staat. Dat vind ik een belangrijk thema. Ten tweede: wanneer de maatschappij waarin jij leeft corrupteert, extremisme om zich heen grijpt, dan doet dat iets met je eigen emotionele leven. Ze wat er nu in Europa gebeurt, Groot-Brittannië en de Brexit, Amerika met Trump. We leven inmiddels in een angstcultuur en – om met socioloog Richard Sen-

En die vooroordelen, die bleken totaal onjuist. Al snel zat hij aan tafel met Eric Ruf, nog niet zo heel lang de baas van de CF, en daarvoor sterspeler bij het gezelschap. 'Sinds Ruf waar er een nieuwe wind. Ik vroeg: 'Mag ik iets doen dat jullie niet zo heel vanzelfsprekend vinden, een filmbewerking? Als snel kwam ik op *The Damned*. En hij zei meteen, net als ik vlak daarvoor ja.'

Er wachtte nog een ballotage, want elk stuk dat de CF nog nooit gespeeld heeft, moet officieel worden geaccepteerd. 'Dat was nog een vrij formele gang van zaken', zegt Van Hove. 'Ik heb ze ook direct mijn aanpak uitgelegd; je moet niet denken dat ik uit ben op een soort remake op toneel. Ik baser me op het script en het zal niet bepaald conventioneel theater worden.'

Uiteindelijk is het een zeldzaam vlekkeloos parcours geweest; voor Jan Versweyeld qua scenografie, An D'Huys met de kostuums – bij de CF worden alle kos-

tuums zelf gemaakt – en voor Van Hove zelf, met de acteurs.

Hij pauzeert even, zegt: 'Het klopt wel, die beruchte hiërarchie bestaat, het is ook een fabriek, maar het staat ten dienste van de artisticeit.' Om en nabij tachtig spelers tellt de CF en Van Hove kende er maar een paar. De tijd ontbrak om iedereen live te zien spelen. Met Ruf doorliep hij de opzet van de voorstelling en vroeg hij hem om een voorstel voor mogelijk geschikte spelers. Van diegenen kreeg hij beeldmateriaal: ten minste twee karakteristieke scènes. 'Uiteindelijk heb ik heel veel dvd's gekeken.'

'Ik eis altijd van mijn spelers dat ze hun tekst kennen, vanaf het begin. Dat is bij de Comédie niet de gewoonte, maar de eerste dag aan de leestafel legden ze ostantief de tekst opzij. Om te tonen: we zijn er voor je. Ik voelde me al snel geborgen. Dat bleek wederzijds.

Mijn manier van werken vergt iets anders dan dat waar ze normaal heel goed in zijn: hun retorische kwaliteiten, daar konden ze nu minder mee. Er moest een andere taal ontwikkeld worden; een taal van lichamen; een taal van geluid; een taal van beweging. Een wisseling tussen performance-art en toneel. Dat is waarnaar ik op zoek ben.'

Later zelden sommigen: 'Ivo, je moet weten, ik heb het nog nooit gedaan dit. Maar ik vind het heerlijk.' Anderen zelden weer: 'Hier hebben we jaren op gewacht.' Het is dan ook zo, mijmert hij, dat de Comédie al decennia niet meer is uitgenodigd voor Avignon. Met Van Hove maakt het instituut een comeback.

En de regisseur zag dat het goed was. 'Ik begreep ook waarom: net als Toneelgroep Amsterdam is dit een ensemble. Mensen die elkaar kennen. Op gegeven moment zag ik die hele troupe in een cafeetje verderop iets drinken na de repetities, en ik bleef meteen diezelfde spirit, diezelfde groepsgeest. Ik bleef dan ook als een vis in het water.'

Festival d'Avignon, t/m 24/7. *The Damned* is van 24/9 t/m 13/1 te zien in de Salle Richelieu, Parijs. Daarna misschien in De Singel, Antwerpen.

“Het Palais des Papes wil je gedaan hebben, daar wil je gestaan hebben. Ik zei meteen ja”

Foto Jan Versweyeld